

Några underrättelser om Upsala, Gamla Upsala, Mora stenar, Skokloster, Sigt...

Wallmark, Peter Adam,

1700-1829 57 H

WALLMARK, P.A.

EXC

Dr Paul

Res.

St.

(Pa.)

1700-1829

Ex. C

Res.
Dr.
(Or)

Några Underrättelser

om

1700-1821

UPSALA, GAMLA UPSALA,
MORASTENAR, SKOKLO-
STER, SIGTUNA OCH RO-
SERSBERG.

I Bref till * *

---

af

P. A. WALLMARE.

STOCKHOLM,

Tryckt i Marquardska Tryckeriet 1809.

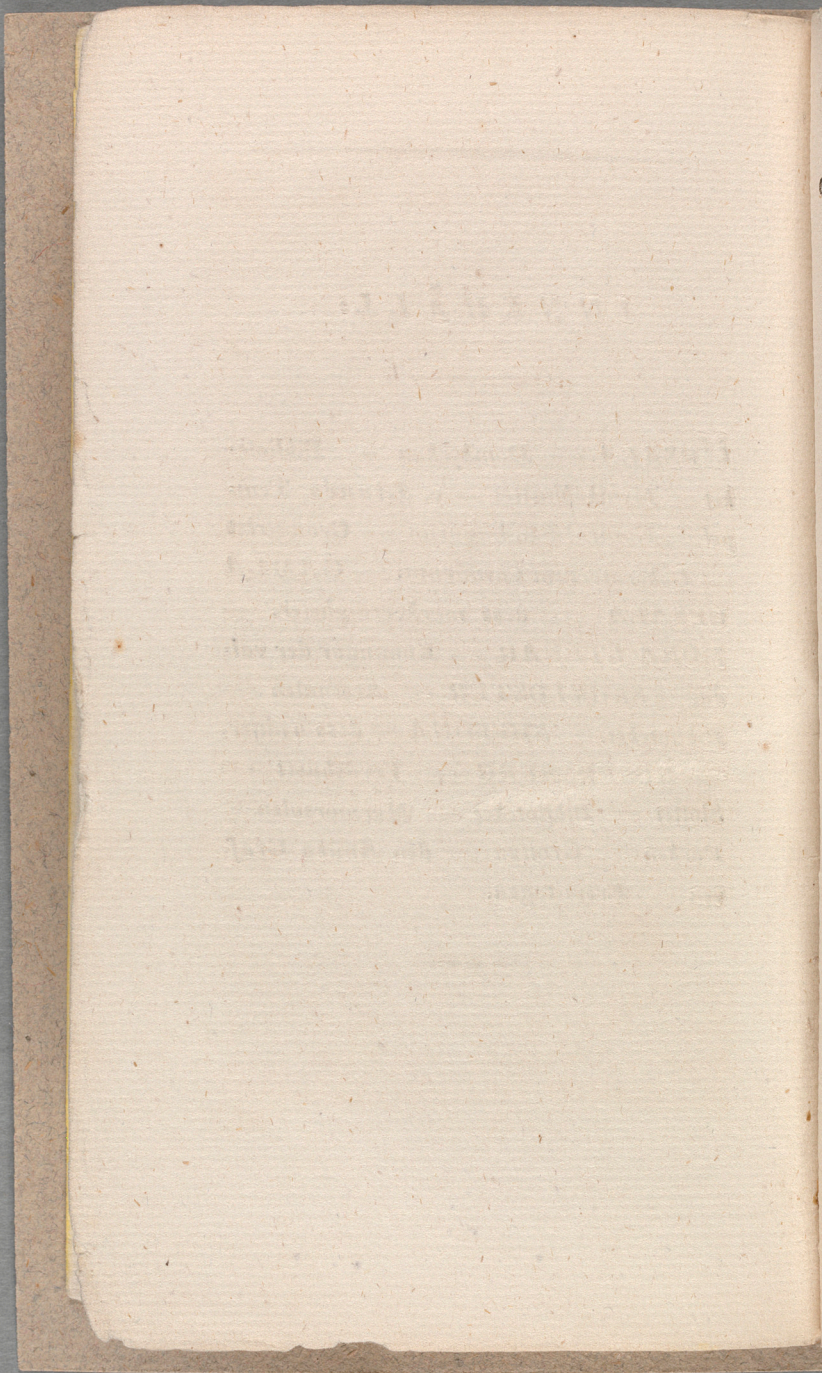

I N N E H Å L L :

UPSALA — Domkyrkan — Biblioteket — Myntkabinettet — v. Linnés Tempel — Natural-Samlingarna — Orangeriet — Laboratorium Chemicum. — **GAMLA UPSALA** — dess märkvärdigheter. — **MORA STENAR** — Konungar der valda. — **SKOKLOSTER** — Arsenalen — Biblioteket. — **SIGTUNA** — dess ruiner. — **ROSERSBERG** — Vårdshuset — Slottet — Biblioteket — Marmorsalen — Parken — Grottan — den Antika Grafven. — Eremitagen.

---

*Le coeur vole au plaisir que l'instant a produit
Et cherche à retenir le plaisir qui s'enfuit.*

Delille.

Som någon ersättning för det nöje Tit. bref skänkt mig ber jag att få meddela följande underrättelser om en Resa till *Upsala, Gamla Upsala, Mora Stenar, Skokloster, Sigtuna och Rosersberg*, som jag i medlet af September månad sistl. år hade den förmån att göra i sällskap med en förnäm Engelsk Resande, Markis *Douglas*. Som den hufvudsakligen rör Svenska Historien och Lärdomshistorien, våra begge favorityrken, hoppas jag, att den för Tit. ej skall vara utan allt intresse.

Jag hade den lyckan att göra Markis *Douglas* bekantskap i December månad 1806, då han, såsom utnämnd Engelsk Ambassadör vid Ryska Hofvet, passerade härigenom, på Kongl.

A

Bi.

Biblioteket, der han med en alldeles ovanlig uppmärksamhet tvenne dagar å rad besåg dess märkvärdigheter. I början af Augusti månad detta år hitkom han för andra gången sjöledes ifrån Petersburg och Ryssland, der han, sedan stridigheternas början med England, uppehållit sig som Privat och, med Kejsarens tillstånd, gjort åtskilliga resor i det inre af Landet. Knappt anländ, skyndade han upp i Kongl. Biblioteket att förnya bekantskapen med våra gamla Manuskripter och *Editiones principes*, hvaraf han på en gång var lika stor kännare som älskare och samlare. Sällan förflöt någon vecka under hans vistande här, då han ej tillbragte flera förmiddagar i Biblioteket. Den dyrbara Codex af de fyra Evangelisterna som Sparwenfeldt hitskänkt (*), äfvensom det stora Manuskriptet *in folio foliissimo*, innehållande Gamla och Nya Testamentet, m. m. som Königsmark vid Prags öfvergång tagit (**), fästade i syn-

(*) Hist. Bibl. Reg. Stockh. Auct. M. O. Celsio. Holmiæ 1751, s. 179 o. f.

(**) Dersammastädes s. 42 o. f.

synnerhet hans uppmärksamhet. Med en vidsträckt språkkunskap förenade han nästan en *Vogts*, *Panzers* och *Debure's* kännedom af rara böcker. För densamma hade han likväl mest att tacka sina många resor i de flesta Europas länder, hvarunder han besökt de största Boksamlingar, samt besett och examinerat deras skatter. En kunskap, som på sådant sätt förvärfvas, är icke mera ett minnesverk. Det är samma skillnad emellan den och den som inhämtas genom en blott läsning, som emellan den Naturhistoriska kunskap, som vinnes genom sjelfva Naturämnernas betraktande och examinerande och den som blotta läsningen af ett System förmår gifva. Med tillgång till sjelfva föremålen blifva dessa kunskapsgrenar ojemförligt lättade och några tusen årtal och boktitlar lika möjliga att behålla i minnet som några tusen namn på insekter eller växter.

Tit. kan lätt föreställa sig med hvad nit man sökte att lemna *Markis Douglas* alla de upplysningar han önskade. Besök af resande, som förena

alla lyckans och rangens företrädere med lärdomens äro så mycket rarare i våra Nordiska Boksalar, som Norden i allmänhet ganska litet bereses. Man kan väl icke med säkerhet sluta af den uppmärksamhet, som en förnäm Resande skänker lärda Inrättningar och Litteraturen i ett främmande land till den allmänna Upplýsningens och Lärdomens flor i hans eget, då så många individuella orsaker dertill kunna föránleda, hvilket äfven gäller om lärda Resande. Denna uppmärksamhet är dock alltid ett bevis att lärdomens yrken i hans fädernesland hedras, och att de, genom sådana efterdömen hos dess Stora, förr eller senare måste yttra sin välgörande verkan på sjelfva Allmänheten. Men då Resande af lägre stånd, hvilkas befattningar ej fordra någon egentelig litterär odling, uppsöka Bibliotek och konstsamlingar i de länder de passera, och underrätta sig om dithörande ämnen, då först tror jag, att man är berättigad till den fördelaktigaste tanka om den Nations upplýsning och kultur till hvilken de höra. Detta är verkligen min erfarenhet med de af Markis Douglas Lands;

Landsmän, som besökt Kongl. Biblioteket. Största delen af dem hafva varit Köpmän, Fabrikanter och Sjöfarande, och denna sommar hafva till och med Underofficerare och sämre Sjöfolk af den Engelska Flottan med en uppmärksamhet, som man icke bordt vänta, besett detsamma. Man hämtar förgäfvos af Nyfikenheten något skäl till förringande häraf. En sådan nyfikenhet bevisar ganska mycket, och det vore önskligt att den mera allmänt finnes hos våra egna Landsmän.

Men förlåt denna långa digression. — Sedan Markis *Douglas* besett allt hvad i litterärt afseende kunde intressera honom här i Stockholm, i synnerhet det *von Engeströmska* Biblioteket, som äger ett, i förhållande till sin storlek, talrikt antal rara böcker, och der han tillbragte flera dagar, samt Öfver-Kammarherren m. m. Hr Baron *Stjernelds* och Hr Öfver-Inspectoren *Neschers* Samlingar, ville han äfven göra en resa till Upsala för att taga en närmare kunskap om dess berömda Bibliotek och Samlingar i Natural-Historien, m. m. Han önskade att äga mig till följeslagare, och jag behöfde ej länge öfvertalas

A 3 till

till en resa, som i hans sällskap borde blifva dubbelt intressant. Han antog mitt förslag att, utom Upsala, äfven besöka Gamla Upsala och Mora Stenar, samt på återresan Skokloster, Sigtuna och Rosersberg. Se här hurudan min Res-jurnal ungefärligen skolat blifva, om jag fört någon. Jag säger ungefärligen; ty hvad jag här anfört är endast hvad jag nu, efter flera månaders förlopp, kunnat behålla i minnet.

Den 11 September kl. 8 om aftonen ankommo vi till *Upsala* i ett gruffligt regnväder, som litet modfällde oss i anseende till våra föresatta promenader, men som med denna dag upphörde, hvarefter vi under alla de följande dagarna gynnades af det skönaste väder.

Den 12 September, f. m. besågs den vackra Domkyrkan med dess märkvärdigheter, och deribland den brynsten, ungefär 2 alnar lång, som ALBREKT af Meklenburg skänkte Drottning MARGARETA, för att derpå slipa sina synålar, äfvensom en fana af linnelappar,

par, hvilken hon som gengåfva skickade honom. Man berättade att hon dertill nyttjat ett visst plagg, som man icke gerna nämner. Om detta verkligen så förhållit sig, måste man medge, att hennes linne i grofhet icke efterger hennes skämt. — Man visade äfven en kjortel som tillhört henne, af ett groft, svart tyg, med ett appendix af skinn, som för efterverlden bevittnar, att det öknamn ALBREKT gaf henne af *Konung Bracklös*, verkligen var oförtjent. Här förvarades äfven de kläder, som den olycklige *Sturen* burit i sitt fängelse då han der mördades af *Konung ERIC XIV*. På tröjan, som mycket liknade en *Dalkarlströja*, och som var af tjockt skinn med små silfverknappar uti, efter den tidens bruk, syntes hål efter flera sting, och omkring dem här och der liksom rostfläckar, förmodligen efter blodet. - - Så när hade jag glömt den *Gamla Thor*, hvars träbild här fanns ibland annat skräp. Han är sig temmeligen lik i *Gr. Dahlbergs Svecia antiqua et hodierna*. *Pauvre Thor! ton état déplorable me fait pitié!* ropade *Markisen* så snart han fick se honom. Och hvem skulle ej suckat öfver hans

öde, som kände att han för 1000 år tillbaka här ägde ett Tempel, lysande af guld och silfver, berömdt öfver hela Norden? — Jag nämner ej ERIK den Heliges Silfver-likkista, ej GUSTAF I:s och JOHAN III:s med fleres Grafchor och monumenter; ej en gång v. *Linnés* — värdt att nämnas bredvid Konungars — emedan de äro allmänt bekanta.

Vi hastade härifrån till Myntkabinettet, som visades af Hr Professor *Götlin*. — Tiden medgaf endast att aflägga ett kort besök hos den rara *Codex argenteus*, som, sluten i sina silfverpermar och sitt skrin, helsades af Markisen som en Relik.

Om eftermiddagen gjordes en spatsarfart till *Gamla Upsala*. Tornet är det enda, som tros vara qvar af *Odens* fordna tempel. Som all rappning deraf är förbuden, synas ännu hvalfven till de fordna portarna, alldeles som de föreställas hos Grefve *Dahlberg*, *Scheffer* och *Peringsköld*, m. fl. Inuti är kyrkan föga märkvärdig. På ett ställe, der den nya rappningen affallit syntes årtalet MCCCC... I ett skåp visades
de

De tolf Apostlarna, med Jungfru *Maria* och Frälsaren, de förre i frodiga, själlösa munkfysionomier; äfvenledes en offerkista och ett rökelsekar, allt lemningar från Katolska tiden. Från den äldre ägdes, utom en runsten fram i Choret, beskrifven af *Peringsköld* och *Göransson*, endast ett träbestälte, som föregafs vara Thor, men som tydligen röjde en senare ålder. Det gamla Upsala lærer förmodligen vid något tillfälle gjort sina anspråk gällande på den Thor, som förvaras i det nya, men fått afslag och i harmen låtit tillverka denna. Sådana moderna antiquiteter skola ej vara sällsynta i Italien och på flera ställen. Jag ser ej något ondt deri. *Mundus vult decipi.* — Af de trenne stora ätthögarna, som vår *Cicerone* bestämde åt Thor, Oden och Frigga, var den medlersta ganska låg och platt. Förmodligen var det på denna, som Tingen höllos. På slätten häromkring, den i vår Historia så bekanta *Fyrisvald*, der sjelfva *Styrbjörn starke* blef öfvervunnen, synes en mängd smärre ätthogar.

Vägen togs nu härifrån förbi Waxala och Danmark åt Mora stenar.

stenar. Man var öfverallt sysselsatt med skörden och Landet omkring Upsala syntes ganska bördigt och väl kultiveradt — en anmärkning som Markisen äfven gjorde. Sedan jag hunnit göra honom litet hemstadd med dessa märkvärdiga ställens historiska Geografi, ämnet för alla våra samtal, fingo de naturligtvis mera intresse för honom, i synnerhet roade honom anledningen till det svenska Danmarks denomination. Som allt folket i byn befanns ute på sina fält, kunde vi ej få bese sjelfva kyrkan; men vi klättrade likväl öfver den höga kyrkgårdsmuren, i tanka att derinom finna något ålderdomsminne, som dock ej inträffade. Vi kommo ändteligen till *Mora Stenar* — detta i vår Historia så namnkunniga ställe. Ett litet fyrkantigt stenhus, med årtalet 1770, innesluter nu denna gamla Konungavalplats och dess bekanta stenar, hvaraf största delen äro förstörda; och säkert skulle äfven dessa antingen icke funnits eller blifvit af gräs öfverväxta, om man ej haft det hedrande infallet att förvara dem inom lås och nyckel. De utgöra, som jag tyckte,

5 à 6 stycken och ligga i en fyrkant på golfvet. På en af dem syntes Riksvapnet Tre Kronor — ett bevis att den var af en senare tid, så framt icke Kronorne sedermera blifvit inhuggna; de öfriga hade Run-inskrifter. Alla väggarna voro fullsatta af namn och deviser efter Personer, som besökt detta märkvärdiga ställe, ibland hvilka funnos en mängd utlänningar och till och med en Amerikan. Jag igenkände flera af dessa namn, och i synnerhet Fransyska Ministern *Bourgoings*. Jag är ledsen att ej ha antecknat några af de Deviser, som föreföllo mig bäst träffade. En svensk Legend rundt omkring taket underrättade om de Konungar, som här blifvit valde, nemligen: ERIK den Helige (1152), WALDEMAR BIRGERSSON (1250), MAGNUS LADULÅS (1276), MAGNUS ERIKSSON (1319), ERIK AF POMMERN (1396), CHRISTOFFER AF BAJERN (1441), CARL KNUTSSON (1448) och CHRISTIAN I (1457). Man tror att början skett med STENKIL omkring år 1056. *Sten Sture* den Yngre blef här äfven 1512 vald till Riksföreståndare, och CHRISTIAN II säges äfven hafva varit här att emot-
taga

taga hyllning. Här, på detta ställe, stodo Kandidaterna, och rundt omkring, på den vidsträckta ängen, den församlade Menigheten. Jag tycker mig höra dess sorl — jag ser *Matts Ketilmundsson* med den späda **MAGNUS ERIKSSON** på armarna med otålighet afbida valets utgång. Hvilket subliment skådespel! Ett helt Folk församladt att gifva sig en Regent! Det sysselsatte mig också under hela återresan till Upsala. Framföre och efter oss vimlade vägen, så långt ögat kunde se, af folk och vagnar. Några hundra de dylika råkade nemligen just i dag att vara inkallade till Upsala för en transport af Troppar. Tit. gissar lätt, att deras buller och støj gynnade mina drömmar. Jag föreställde mig verkligen **MAGNUS LADULÅS**, denne vise och gode Konung, intågande från Mora Stenar till Upsala, Pingstafton 1276, för att der krönas dagen derpå. Hvad måste ej hans ädla hjerta ha känt vid åsynen af detta folk, som upphöjt honom till sin Konung och som nu, i glädtigt skri omkring honom, njöt en försmak af den lyckliga framtid, som han i dessa heliga ögonblick svor att be-

bereda det! Huru ljust att lefva i det förflutna! När själen våldsamt nedtryckes af mensklighetens närvarande olyckor, när hoppet nekar hvarje glad utsigt åt framtiden, o! då kommer Minnet, det trogna, välgörande Minnet, denna Himlens dotter och öppnar för henne Forntidens lyckliga tidehvarf. Med fångens lifliga glädje, som länge suckat i ett mörkt fångelse, njuter hon den leende dag, som nu uppgått för henne, dväljes hon framför de sköna taflor, som Historien framställer. Så danades människans. Genom Tankan skulle hennes odödliga Ande öfverallt vara fri och oberoende af yttre omständigheter: genom den skulle hon försona sig med människorna och tidehvarfven.

Den 13 tillbragtes hela förmiddagen på Biblioteket. Tit. föreställer sig lätt huru angenämt den skulle förflyta. Som likväl ej allt hvad här fanns märkvärdigt ändå kunde beses, begärde vi att få återkomma följande dagen, som med mycket nöje beviljades af Hr Magister Törner,
 hvil

hvilken i Bibliotekariens frånvaro, gjorde *les honneurs*. Eftermiddagen visade Hr Professorn och Riddaren *Thunberg* det så kallade *v. Linnés* Tempel och de der förvarade dyrbara Natural-Samlingar, tillika med Orangeriet. Hvilken sällsam njutning! Omgifven af idel okända växter från alla verldsdelar, förflyttades jag i tankarna från den ena till den andra. Hänryckt stannade jag vid ett temligen högt Palmträd. Jag tyckte mig äga *Bougainville's* Indian vid min sida, se honom falla på knä, omfamna dess stam och i sin ljuftva förvillelse utbrista: *det är Otaiti!* Nu först kunde jag göra mig ett begrepp om den känsla, hvarmed en Svensk i en annan verldsdel skall betrakta sin hembygds granar, eller ungefär som han der skulle återse sina barndomsvänner. Kaffebusken blomstrade ännu vid sidan af Aloër och Cactæer; och ibland alla dessa de varma klimatens hemfödingar höjde en hvit pappagoja sin gälla röst. Liksom de, beröfvad sin frihet, tycktes hon med sitt skri tacka för den uppmärksamhet man visat henne att i detta sköna fängelse få omgivas af idel bekanta. Man försäkrade att hon

var

bereda det! Huru ljust att lefva i det förflutna! När själen våldsamt nedtryckes af mensklighetens närvarande olyckor, när hoppet nekar hvarje glad utsigt åt framtiden, o! då kommer Minnet, det trogna, välgörande Minnet, denna Himlens dotter och öppnar för henne Forntidens lyckliga tidehvarf. Med fångens lifliga glädje, som länge suckat i ett mörkt fångelse, njuter hon den leende dag, som nu uppgått för henne, dväljes hon framför de sköna taflor, som Historien framställer. Så danades människans. Genom Tankan skulle hennes odödliga Ande öfverallt vara fri och oberoende af yttre omständigheter: genom den skulle hon försona sig med människorna och tidehvarfven.

Den 13 tillbragtes hela förmiddagen på Biblioteket. Tit. föreställer sig lätt huru angenämt den skulle förflyta. Som likväl ej allt hvad här fanns märkvärdigt ändå kunde beses, begärde vi att få återkomma följande dagen, som med mycket nöje beviljades af Hr Magister Törner,
hvil

Cronstedts Mineralogiska nu utgöra ett af föremålen för andra länders stolthet. — Rum för ett Menageri voro äfven här bestämda. Midt i Vestibulen af Temple är en stor nisch, der den odödlige Naturforskarens bust skall ställas. Den kunde ej få värdigare plats. — Professorn i Natural-Historien och Botanicals Demonstratorn hafva äfven här fria rum. Omgifna af hela Naturen liksom i sammandrag, sakna de här ingenting hvarken för sin bekvämlighet som lärare eller som husfader. Det är med sådana förmåner som man bör gå långt i vettenskaperna. Huru tack samma böra icke deras idkare vara, om de jemföra sin lyckliga belägenhet med sina förfäders, hvilka endast genom vidsträckta resor och en hel lifstids arbete kunde insamla de kunskaper, som här, med lika snille och lika väl anlagd flit, blott äro ett verk af några få år.

Den 14 aflades åter ett besök på Biblioteket. Jag bör nämna, att vid hvarje dylikt alltid, både vid ankomsten och bortgåendet, en uppvaktning gjordes hos *Codex argenteus*, såsom ställets förnämsta Gudom. Derifrån för-
foga.

fogade vi oss till Laboratorium Chemicum, der Hr Profess. *Afzelius* visade Mineral-Kabinettet. En samling af slipade Marmor- och Lafarter, äfvensom en samling af Ryska Mineralier, skänkt af Kejsarinnan CATHARINA II till Konung GUSTAF III, besågs här äfvenledes. Hr Demonstratorn *Adam Afzelius* förde oss sedan ännu en gång till *Linnés* Tempel, der han, på sina rum, visade sin enskilda Samling af Naturalier och Neger-ustensiler m. m. från *Sierra Leona*. Tit. känner hans der timade olycka vid Fransosernas förstöring af denna koloni. Hvad han ännu ägde kvar af sin fleråriga möda väckte den lifligaste saknad af hvad han på ett så barbariskt sätt förlorat. Tit. kan lätt dömma med hvad känsla han skulle se sitt hus förbytt till kasern åt en hop vilda soldater, djuren i sitt menageri till stekar och sitt herbarium, tillika med sina öfriga papper och saker, till brasor under deras anrättningar. Man måste hysa en alldeles ovanlig entusiasm för sitt yrke, för att, efter en sådan förlust, ännu äga mod att ens bemöda sig för en ersättning, om hvares jem-

B

förel,

förelsevis högsta obetydlighet, man, äfven under de mest gynnande omständigheter, var öfvertygad. Eftermiddagen gingo vi åter på Biblioteket, egenteligen för att taga afsked af Codex argenteus, hvilket å Markisens sida var en älskares, som, stadd på en lång resa, tvekar att nånsin återse föremålet för sin låga. Envoyén v. *Celsings* dyrbara Donation af Orientaliska Böcker och Manuskriptter besågs äfven med största nöje, och kvarhöll oss till mörkret. I hemvägen förde jag Markisen till Landshöfdingen och Kommendören m. m. Hr Baron af *Wetterstedt*. Hr Ärkebiskoppen m. m. Doktor *Lindblom*, var icke i staden; och det förtröt honom mycket att ej ha fått göra bekantskap med Sveriges första Prelat — ett missöde, som jag, å Nationens vägnar, hade skäl att ännu mer beklaga.

Den 15 före klockan 10 anträdde återresan. Jag kan ej beskrifva huru nöjsamt Markis *Douglas* funnit sitt vistande i Upsala. Hans Excellens, Akademiens Kansler, m. m. Hr Grefve *Fersen* hade behagat förut underrätta Consist. Academicum om hans besök

besök, och denna attention, så mycket dyrbarare, som de flesta Professorerna annars denna tiden ej äro i staden, gjorde, att man på allt sätt täflade att förekomma hans önsknings. Han förvånades att i en vrå af Norden finna så många och stora Lärdomsskatter på ett enda ställe samlade, och han lernade Upsala med en verklig hög tanka om dess Lärosäte. —

Klockan omkring 11 voro vi vid det vackra Krusenbergs, hvarifrån en liten sjöresa öfver fjärden gjordes till *Skokloster*. Vädret var obeskrifligen vackert och vattenytan endast upprörd af våra roddares åror. Så snart vi hunno fram om udden, upptäcktes Skokloster i fonden, och Markisen försäkrade mig att detta landskap var alldeles Engelskt. Slottet har en ganska pittoresk belägenhet. Dess äldre öden känner Tit. bättre än jag, och de finnas utförligt berättade i *Celsii Disputatione de Monasterio Sko*, hvaraf *Tuneld* samlat det förnämsta. Dess yttre är imponant och af en vacker Arkitektur. Åtta fristående pelare af hvit marmor, skänkte af Drottning **CHRISTINA** till Fältmarskalken Grefve

C. G. Wrangel, som uppbyggt det nuvarande Slottet, pryda stora ingången åt sjösidan. Hvad som mycket intresserade oss var att, sedan denna tid, ingenting blifvit förändradt i Rummens möblering och inredning. Man fick derigenom ett tillfredsställande begrepp om 1600:talets prakt på våra Svenska Herresäten, och det ökade ej litet mitt nöje att kunna säga mig: i denna säng har den berömde Fältherren sofvit, på denna stol har han suttit. En myckenhet taflor, till större delen Porträtter af den Grefliga *Braheska* och andra med den beslätade familjer finnas här i alla rum. För mig hade ganska många ett intresse, som de naturligtvis ej kunde äga för Markisen såsom Utlänning. Han sympatiserade likväl gerna med mig, sedan jag hunnit meddela honom den persons historia framför hvars porträtt han såg mig stanna med något ovanligare deltagande, och glömde då strax Artisten för personen. En *Ebba Brahe* som gammal visade intet spår af de behag, som fångslat *GUSTAF ADOLPH*. Vår *Cicerone* framtog i detsamma ett mi-

miniatur-Porträtt af henne, måladt i hennes yngre år, obeskrifligen skönt. Vid denna jemförelse hade jag önskat att äga en ung anspråksfull skönhet vid min sida. Ett *nimum ne crede colori* hade här varit på sitt rätta ställe. En annan, om jag rätt minnes, *Ebba Brahe*, bekant för sina galanterier, och som vid 60 år valde till maka en ung officer framför en gammal tysk prins och derigenom ådrog sig ett passqvill af honom som är tryckt under titel af *Die Treulose Ebba* — och utgör, som Tit. vet, en af våra *Librariissimi* — förtjenar äfven att nämnas. Det var tagit i hennes yngre år och röjde temperamentets liflighet. — Vi kommo ändteligen till Rustkammaren eller Arsenalen. Den är ganska märkvärdig. Man finner der alla slags Geväär: Isynnerhet är samlingen af Skjutgevär ifrån deras aldraförsta uppfinning intressant och dyrbar. Den upptager flera rum och kan, om jag så får uttrycka mig, anses som Gevärens historia *in concreto*. Hans Exellens m. m. Hr Grefve *Brahe* hade ur detta förråd försett alla socknens Landtvärnister med vapen. Utom en myckenhet hjelmar och pant-

sarskjortor m. m. väckte äfven åtskil-
liga dyrbara sablar och sköldar, öfver-
allt besatta med ädelstenar, vår upp-
märksamhet. En sköld, särdeles ut-
märkt för sitt sköna arbete och som
sades hafva tillhört Kejsar CARL V:te,
vann isynnerhet den förnämne Engels-
mannens beundran. Här förvarades äf-
ven det svärd, för hvilket CARL IX
på Linköpings Torg låtit så mycket
Svenskt blod rinna. — En rysning ge-
nomfor mig, då jag såg det, densam-
ma som jag kände, då jag i Upsala
Domkyrka såg den olyckliga *Sturens*
tröja, med hålen efter ERIK XIV:s
dolk. Det är då icke blott Historiens
röst som Grymheten bör frukta. Hö-
gre än den, anklagar henne hvarje, äf-
ven det obetydligaste, minne af hennes
illbragd, och så länge ännu en bit der-
af är qvar, väcker den efterverldens
afsky vida lifligare än den döda bok-
stafven.

Men jag glömmet det som egen-
teligen utgjort föremålet för vår re-
sa till detta förtjusande ställe — Bi-
blioteket. Det upptager 6 å 7 stora
rum och är säkert, sedan det *Bjelki-*
ska från *Salstad* och det *Schefferska* från
Ek,

Ek, rikt på Böcker i den nyare Litteraturen, blifvit dermed förenade, det största privata i Sverige. Det syntes vara i god ordning och en Katalog visades, författad af Hans Exellens sjelf. Flera skåp voro fulla af Manuscripter. Tiden tillät ej att om dem taga en närmare kunskap än att de till större delen syntes röra Svenska Historien, och jag vill påminna mig att Fältmarsk. Grefve *Wrangels* Brefvexling äfven deribland fanns. Bland dess rariteter förtjena nämnas ett ganskadyrbart Manuscript af *Curtius*, ett Malabariskt Manuscript på palmsblad, en nitid Koran och ett annat Orientaliskt Manuscript, högst praktfullt, äfvensom ett utmärkt vackert Exemplar af *Revelationes Sanctæ Birgittæ*, tryckt på Pergament. Markisen hade äfven det nöjet att här finna åtskilliga andra Böcker ur *Seculum Typographicum*. Biblioteksrummen utgjordes af öfversta våningen åt sjösidan, och man hade derifrån en utsigt, hvars skönhet ej kan beskrivas. Ett rum visades äfven, som man berättade, att Hans Exellens ämnat inreda till Bibliotek, och, som i sådant fall, blir en af de största Bok-

salar i Riket, emedan den kommer att sträcka sig öfver en hel flygel. Men klockan slår tre och påminner oss om nödvändigheten att skiljas från detta sköna och intressanta ställe, der fyra timmar förflutit som fyra sekunder och der jag önskade med Delille:

— — *laissant couler mes indolentes heures,
Boire l'heureux oubli des soins tumultueux,
Ignorer les humains et vivre ignoré d'eux.*

Hans Exellens, som genom Herr Baron *Stjerneld* blifvit underrättad om Markisens föresats att besöka Skokloster, hade i detta afseende behagat gifva nödiga befallningar åt sitt folk, så att ingenting saknades, som här kunde bidraga till hans nöje. Hvad han högst beklagade var att den ringa tid han efter denna resa tillbragte i Stockholm ej tillät honom att personligen betyga Ägaren, som då vistades på *Rydboholm*, sin tacksamhet för de intressanta stunder han här tillbragt.

Vår resa ställes nu åt *Sigtuna*. På andra sidan *Alsike*, log ännu en gång det vackra Skokloster åt oss öfver fjärden. På något afstånd passerades *Wengarn*. Jag tog mig deraf anledning att berätta Historien om

Disa,

Disa, eller rättare sagt att, så godt jag i hast kunde, öfversätta Hans Exell. Hr Grefve *Oxenstjernas* Berättelse af samma namn, som mitt minne med så mycket nöje bemäktigat sig. Ehuru det skedde illa och på ett språk, som ändå ej var Markisens eget, roades han likväl ganska mycket deraf. Hvad skulle han icke gjort om han förstått vårt! Under dessa och dylika samtal kommo vi i solens nedgång till *Sigtuna*, den Svenska Nordens urgamla Hufvudstad. För mig, som endast på tafolor sett ruiner, voro de trenne som här finnas högst märkvärdiga. Af alla dem som Grefve *Dahlberg* i sin *Scotia antiqua et hodierna* afritat, stå nu endast dessa qvar och efter ett eller annat århundrade torde äfven de hafva försvunnit och man kunna säga om *Sigtuna*, som det heter om *Troja* hos *Ovidius*:

jam seges est ubi fuit.

Att dömma af ruinernas läge, nästan parallelt med berget, synes staden icke hafva varit mycket bred. Den första af dem är ganska pittoresk. Genom choret reste sig några tallar och öfverst på tornet prunkade en rönn

med sina vackra bärklasar. Denna blandning af fruktbarhet och förödelse, denna strid emellan Naturen som vill återta sin rätt och människo-verken som trottsa henne, och der segern ändå slutligen blir på hennes sida, väckte hos mig en alldeles ny känsla som jag förgäfvets söker att beskrifva. Stora stenmassor hängde liksom lösa öfver ingången, och hade förmodligen i långliga tider hotat att falla. Jag kunde ej afhålla mig från att gå in, ehuru mycket än Markisen varnade mig. Inuti kyrkan lågo flera högar af stenar, som nedfallit ur hvalfvet; men ett chor syntes temmeligen bibehållit och dess hvalf liksom nyss rappadt. En ko hvilade nu der, hvarest för sex hundra år tillbaka i detta ögonblick kanhända någon *Helöisa* bad. Tusende betraktelser uppfyllde min själ. Solen hade redan nedgått och skymningen, denna meditationens vän, utbredt sitt flor öfver nejden. Jag påminte mig här så lifligt dessa *Delille's* verser på ett ställe i *Les Jardins*:

*Le saint recueillement, la paisible innocence
Semble encor de ces lieux habiter le silence.*

La

La mousse de ces murs, ce dôme, cette tour,
 Les arcs de ce long cloître, impénétrable au jour,
 Les degrés de l'autel, usés par la prière,
 Ces noirs vitraux, ce sombre et profond san-
     ctuaire,
 Où peut-être des cœurs, en secret malheu-
     reux,
 À l'inflexible autel se plaignoient de leurs
     noeuds,
 Et pour des souvenirs, encore trop pleins de
     charmes,
 À la Religion déroboient quelques larmes:
 Tout parle, tout émeut dans ce séjour sacré. - -

Markisen, som emedlertid gjort
 en tur omkring kyrkgården, återkom
 nu och väckte mig ur mina dröm-
 mar. Med möda kunde jag slita mig
 härifrån. Ej mer än ett stenkast i-
 från denna ruin stod Stadens nuvaran-
 de kyrka, en verklig dotter af den
 gamla, såsom till större delen byggd
 af hennes lemningar. Varnande höj-
 de hon sig vid dess sida, liksom för att
 säga den ett *memento mori!* Försänkt
 i en ljuf melankoli, följde jag Mar-
 kisen till de öfriga ruinerna. Af al-
 la har den medlersta minst och den
 längst bort belägna mest bibehållit
 sig. — Vi satte oss i vagnen. Un-
 der vägen talades ganska litet. Allt
     hvad

hvad jag läst om det Äldre och Nyare Sigtuna stod lifligt för min tanka, och liksom styckena i en Camera Optica passerade den ena händelsen efter den andra förbi min upprörda inbillning. Det Sigtuna jag lemnat var för mig icke mer det med grindar, utan det med silfverportar. Jag såg ODENS första offerfest: jag hörde Gautherts första predikan och öfverläggningarna om Kristna Religions antagande på BJÖRNES Allhärjar-Ting. Förvirringen under EMUNDS belägring och eländet under Esternas och Ryssarnas den 14 Juli 1188, då denna rika Stad förvandlades i en askhög, slutade i all sin ryslighet dessa taflo.

Klockan ungefär 10 om aftonen ånkommo vi till Rosersberg, dit Markisen genaste vägen från Upsala afärdad en Lakej för att beställa middagsmåltid och nattqvarter. Han hade trott att der inträffa kl. 5 e. m. — hans vanliga middagstimma —; men ett längre dröjsmål på Skokloster äfvensom i Sigtuna, än han dertill bestämt, vållade detta uppskof. Vårdshuset, som ligger ett litet stycke från Slottet, är ganska snyggt, och man är der väl
be-

betjent. Då jag denna morgon reste från Upsala, hade jag ej förmodat att om aftonen sofva i *Wien*. Se här förklaringen af denna gåta. Hvert rum har namn af någon verldsdel eller stor Europeisk stad, och mitt hette *Wien*. Jag finner detta ganska beqvämt både för den resande och betjeningen, emedan i allmänhet ett namn lättare än en nummer bibehålles i minnet. — Under det vi som bäst fagnade oss, att den påföljande dagen få besöka Slottet och i synnerhet Biblioteket, berättade man, att Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan, på tredje dagen här vistades och icke förrän den följande eftermiddagen ämnade resa till Stockholm. På en gång sågo vi vår plan tillintetgjord och hvarje annan önskan än den att besöka parken för indiscret. Oberedd på en sådan händelse och aldeles resklädd, beklagade Markisen sig ej kunna afslägga en uppvaktning som skyldigheten fordrade, och förböd derföre sin betjening att ej för någon omtala hvem han vore — en försigtighet, som likväl var för sen.

Den 16 om morgonen erbjöd sig en af Hennes K. Höghets Kammar-
tje-

tjenare, som fått veta vår önskan att se Biblioteket, att under H. K. Höghets déjeuner föra oss dit. Vi infinna oss på den utsatta timman. Knappt inkomna på borggården, se vi H. K. Höghet på altanen. Med den affabilitet, som gör Henne så allmänt älskad, begynte Hon engagera Markisen, om hvars ankomst Hon sade sig vara underrättad, i ett lifligt samtal; hvarefter H. K. Höghet sjelf täcktes visa, icke allenast Biblioteket och de öfriga Rummen, utan äfven Grottan och en del af den vackra Parken. Genom den öfriga tilläts en promenad i ett af H. K. Höghets ekipager.

Jag kan ej våga en utförlig beskrifning af hvad jag här såg. Rummet tillåter blott att nämna det mest frappanta. Det vore öfverflödigt att anmärka, det allt vittnade om den mest utsökta smak. Inga hopade prydnader, inga agréabla petitesser; en viss sublim enkelhet rådde här, så väl i sjelfva Slottet, som i dess förskönade nejder.

Biblioteket syntes utgöra 4 å 5000 Band nyare och klassiska Verk, till större delen i den vackra Litteraturen och Konsterna. Genom en
spin-

spindeltrappa kom man upp på en Balustrad, omgifven, liksom på Kongl. Biblioteket, af Bokskåp. Bland dyrbara Gravur-verk såg jag här *Voyage pittoresque de Naples et de Sicile* af SAINT-NOÛ, hvaraf den Sjette Delen, som innehåller Auktorns croquier, är ganska rar. Det är samma exemplar som fanns i Hans Kongl. Höghet Hertig FREDRIKS Samling, hvarur dessutom detta Bibliotek blifvit riktadt med flera kostbara skatter. På bordet låg en katalog af Hans Kongl. Höghets egen hand. Af de öfriga rummen, som alla med lika beundran för deras smakfulla arrangering genomvandrades, förtjenade isynnerhet tvenne den största uppmärksamhet. Det ena, eller Marmorsalen, var prydt med de Amiralers Porträtter, som tjent under Hans Kongl. Höghet i sista Finska Kriget, på afmätt afstånd ifrån hvarandra, under hvilka Troféer och Rostral-kolonner i upphöjdt arbete af svart marmor voro anbragta på väggarna. Den beundransvärda enkelheten i denna ornering var af en stor effekt, hvilken ännu mer förhöjdes af Troféernas mörka färg, som betydligt afstäck

möt

mot väggarnes ljusare. Detta rum kunde anses som ett monument åt Tapperheten och Vänskapen, och hedrade lika mycket den Hjeltes Snille och Hjerta, som här på ett äfven så nytt som smickrande sätt förenade dem, hvilka med Honom delat stridernas favor och ära. En Tafel af *Desprez*, om jag rätt minnes öfver slagét vid Svensksund, visade här denne berömde Artist på ett nytt fält. Det andra rummet innehöll Tafel öfver de märkvärdigaste Sjöbataljer i detta krig. Vid hvardera ändan stod en förgylld Rostalkolon. Jag behöfver väl ej säga med hvad deltagande allt detta besågs af en Engelsman; och hvad intryck det skulle göra på mig, bör Tit. lätt kunna föreställa sig. Den lilla Teatern är äfven mycket väl inrättad och har det egna, att alla Dekorationerna äro målade af Kapten-Löjtnanten m. m. Hr Grefve *Axel Mörner*, hvars pensel jag nyss förut haft tillfälle att beundra i Matsalen.

Jag kan ej beskrifva min förvåning, då jag första gången i den nya Engelska parken råkade på Grottan, äfven ett nytt och dristigt drag af
Hr

Hr Grefve *Mörners* snille. Konsten har här så nära förenat sig med Naturen, att åskådaren ej märker deras uppsåt att förvilla honom förrän han redan är bedragen, och hinner knappt sansa sig från sin förvirring, förrän en ny väntar honom. En liten gångstig, som ormar sig fram utmed den vackra sjöstranden, tycktes på en gång stängas af en ofantlig, skogbeväxt klippa. Jag tänkte i början att vända om, men som jag såg en bänk och hade *Delille's L'homme des champs* till sällskap, beslöt jag att fortsätta min promenad och der sätta mig att läsa. Efter någon stunds läsning och njutning af den sköna utsigten, begynte jag betrakta den pittoreska klippan och dess resliga tallar. Händelsevis föll min blick på ett slags dörr. Jag öppnar den och befinner mig i en intagande grotta, som Naturen sjelf danat. Berget hade här remnat och den del deraf, som nedsteg i sjön, skilt sig ett stycke ifrån den andra. Båda klipporna förenades genom rötterna af de ofvanpå stående träden, som bildade grottans tak, hvars väggar åter utgjordes af det remnade bergets sidor. Konsten hade här ej gjort

mer än genomgrävt en öppning, der man af bergets oafbrutna sträckning o-möjligen kunde förmoda någon, och der, äfven vid sjelfva grottans dörr, en sprängning syntes oundgänglig för att bana väg genom berget. Jag går ut genom den andra dörren och finner — till höger, samma gångstig i lika slingringar fortsatt utmed stranden ända fram till en annan sida af slottet, — och, till venster, en stig uppföre det brantsluttande berget, som på ett ställe förde genom en Berceau af björkar och tallar, hvilka, böjda öfver branten, bildade liksom en grotta i sjelfva luften nästan lodrätt öfver den andra. Öfverst på spetsen, der man ägde en vidsträckt utsigt, är en vacker Pavillon. Men härifrån förer åter en stig till en ännu större höjd, som säkert erbjuder en af de skönaste vuer i Norden. Sigtunas ruiner visade sig här i en fördelaktig dag, och gjorde en stor effekt. Icke långt härifrån var ett Tempel och en annan Grotta. På en annan trakt af Parken syntes en antik graf. Den befanns, till åskådarnes surpris, vid närmare undersökning bebodd af ett litet idogt hushåll, en Hans Kongl. Höghets Jägare och dess
fa-

familj, som med lika mycken smak som fintlighet arrangerat sin lilla trädgård i sjelfva berget. Helt nära derintill var en Eremitage, öfver hvilken ett stort, mossbeklädt kors höjde sig.

Jag hoppas att det anförda torde vara tillräckligt för att gifva Tit. ett, ehuru ofullständigt, begrepp om denna park, som af Naturen äger så många skönheter af ett verkligen sublimt slag, och som, först nyligen öfverlemnad åt Konstens förskönande, med tiden skall blifva en af de vackraste, lika säkert som den till sin vidd är en af de största i Sverige. —

Häriifrån skedde resan oafbrutit till Stockholm, der vi i skymningen inträffade. — Markis *Douglas*, som på denna lilla tur funnit hela sex dagar ganska väl och nöjsamt använda, önskade och lofvade äfven att ägna en hel sommar åt en resa i Sverige, ett land som han mycket älskade. Han dröjde efter densamma ganska få dagar här, helst han vid återkomsten fick veta att ett fartyg var honom till mötes i Göteborg. Jag gaf honom anvisning på åtskilliga märkvärdiga ställen, som under ditresan, utan stor omväg, kunde beses; men oförmodade hinder
väl-

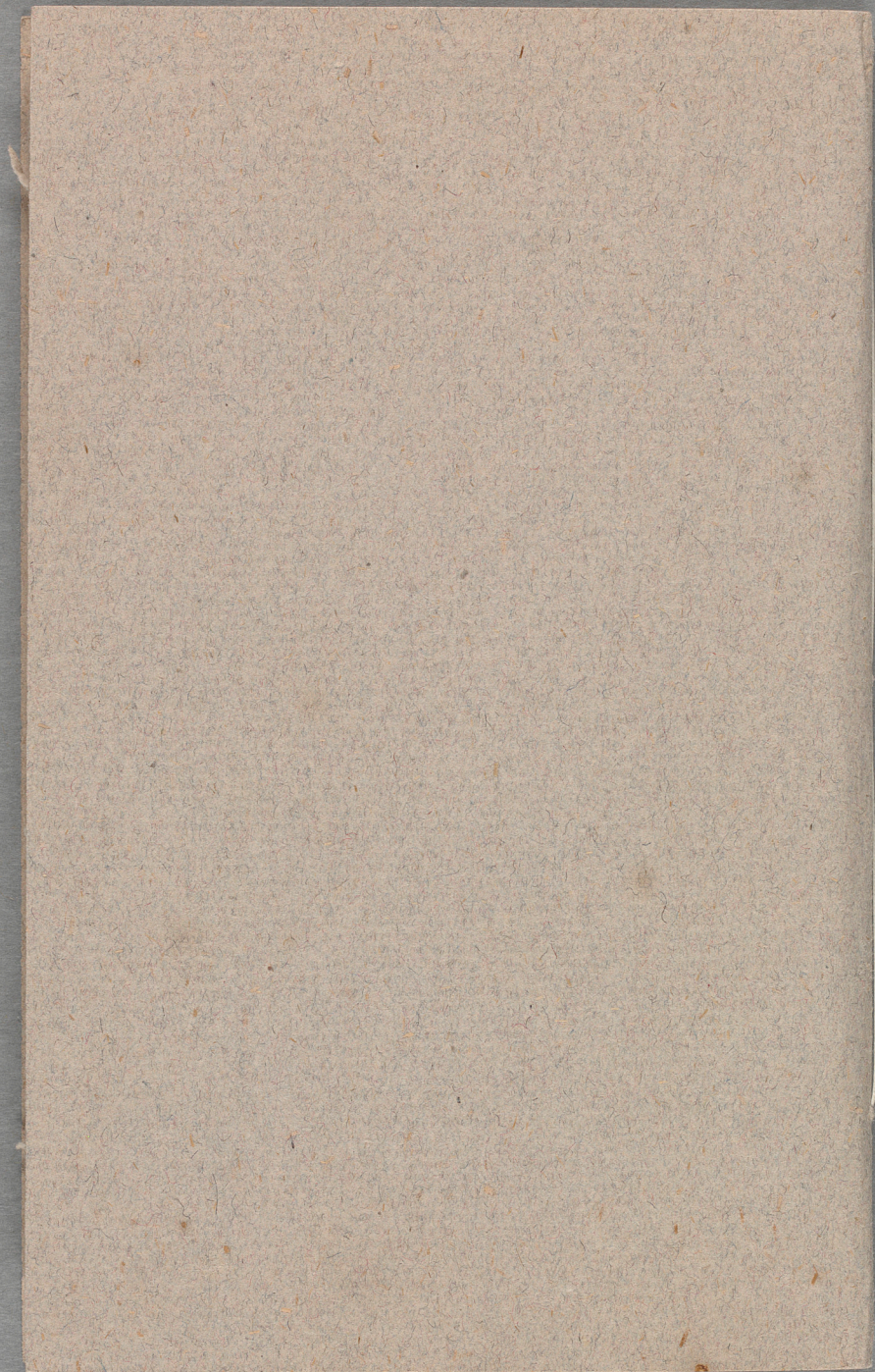
vällade att endast Trollhättan besöktes. Han skref derom till mig i ett bref, dat. Göteborg den 3 October. "*Les obstacles continuels que j'ai éprouvé m'ont détourné de tous mes projets: je me suis éloigné du grand chemin uniquement pour voir Trollhätta: J'en ai été enchanté; c'est là où l'on trouve des travaux dignes d'une grande nation, c'est là où se manifeste le génie hardi d'un Polhem, et quoique son plan n'ait pas réussi, les débris même de son entreprise établiraient sa gloire.*" Men jag glömmet att sluta ett bref, som fått, åtminstone längden af en Resbeskrifning. Tusen gånger ber jag derföre om förlåtelse, och här den äran etc.

Stockh. d. 6 Mars 1809.

Exempl. kostar häft. och skurit 8 skill. B:ko.

WALLMARK, P.A.

EXC

Dr Paul

Del.

1827

Hoo-1227